

FORMAREA CUVINTELOR ÎN *CATEHISMUL* LUI FOGARASI ISTVÁN

Limba română veche este deosebit de bogată în forme derivate, bogăție ce se observă îndeosebi în traduceri. Derivarea reprezintă un mijloc de formare a cuvintelor extrem de productiv, pe care traducătorii textelor religioase românești vechi îl puteau întrebuița pentru a ieși din impasul creat de o dificultate de echivalare. Traducătorii trebuiau să redea un număr mare de cuvinte ce impunea și întrebuițarea unei mari varietăți de termeni. Însă, dispunând de un lexic relativ sărac, vechii traducători nu aveau întotdeauna la îndemână termeni românești care să corespundă tuturor termenilor slavonești sau ungurești din textele biblice (cf. și Rosetti 1931, p. 138), fie deoarece pentru o idee nu exista corespondent românesc, fie deoarece, în cazul în care el exista, nu îl aveau prezent în minte. Într-o astfel de situație, ei adesea recurg la creația lexicală. Cu alte cuvinte, nu întotdeauna apelează la forme consacrate prin uz, ci improvizează cuvintele care le lipseau (cf. și Densusianu 1961, p. 186), formând cuvinte noi de la baze deja cunoscute sau urmând calea calchierii (sau a împrumutului direct din textul-sursă). În unele cazuri, aceste procedee conferă un aspect oarecum bizar limbii române vechi¹.

Catehismul calvinesc tradus de Fogarasi István, tipărit în 1648 la Alba Iulia, oferă un material lingvistic extrem de bogat pentru ilustrarea mijloacelor de formare a cuvintelor în limba română veche². Textul prezintă un adevărat apetit pentru derivate, ceea ce, așa cum s-a arătat, nu este deloc neobișnuit. În cele ce urmează, vom trece în revistă cuvintele formate în interiorul limbii române, prin derivare, compunere și conversiune, pe care *Catehismul* în discuție le înregistrează. În întocmirea listei, s-a avut în vedere principiul alfabetic. Pentru a se putea urmări mai bine modul lor de formare, respectiv afixele întrebuițate, termenii sunt redați în forma de dicționar. Excepție fac acele cazuri în care formele flexionare sunt relevante pentru modul de formare a cuvintelor sau pentru contextele în care acestea apar. În cazurile în care semnificația termenului prezintă diferențe majore față de înțelesul actual sau aceasta reflectă uzul specific epocii vechi, cuvintele listate sunt însoțite și de indicarea sensurilor acestora. Între paranteze se indică și locul în care acestea apar, menționându-se pagina și rândul³ în care ele sunt notate în textul catehismului. Nu se notează însă toate ocurențele unui termen, ci se trece, de regulă, prima ocurență a acestuia în text sau cea

¹ Asupra procedeelelor de formare a cuvintelor în limba română veche vezi Nestorescu 1976 și Densusianu 1961, p. 186–237.

² Acest aspect nu a fost încă valorificat, nici în ediția textului (Tamás 1942).

³ Numerotarea rândurilor ne aparține. Ediția lui Tamás L. (1942) segmentează doar paginile textului editat, nu și rândurile paginilor (vezi p. 45–65). Textul catehismului are 48 de pagini care, în ediția menționată, sunt reproduse în facsimile și în transcriere.

care este definitorie pentru sensul indicat. Precizări mai detaliate se fac în cazul acelor cuvinte care prezintă interes din perspectiva evoluției limbii române literare vechi și/sau a limbii catehismelor calvino-românești din secolul al XVII-lea.

I. DERIVAREA

1. Derivarea cu sufixe reprezintă procedeul cel mai des întrebuițat pentru formarea unor cuvinte noi. Numărul sufixelor întâlnite este relativ mare, dacă avem în vedere dimensiunile textului discutat; ele apar într-un număr considerabil de derivate, iar câteva dintre acestea au o frecvență deosebită⁴.

-**a** derivă verbe de la substantive, adjective sau adverbe⁵: *adevăra* ‘a proba, a dovedi’ (19/19)⁶, *curăța* (17/10), *împreuna* (25/22).

-**ai**e se notează în derivatul *vânătai* ‘albăstrime, rană’ (18/12)⁷.

-**ar** intră în componența numelui de agent *bejenar* ‘nou-venit, străin, pribeag’ (34/12)⁸.

-**aș** formează nume de agent și nume abstracte⁹: *făgădaș* ‘promisiune’ (28/16), *uricaș* ‘moștenitor’ (15/8)¹⁰, *vrăjmaș* ‘ucigaș’ (38/9)¹¹.

-(**ă**)**tate** intră în structura unor substantive formate, de regulă, de la adjective¹²: *bogătate* ‘bogăție, avere, belșug’ (43/23)¹³, *bunătate* (41/15), *dereptate* (12/22).

-**ciune** derivă substantive de la verbe, de regulă, de conjugarea I: *curăciune* ‘puritate’ (38/13)¹⁴, *descumpărăciune* ‘răscumpărare’ (14/5)¹⁵, *fericăciune* ‘fericire’

⁴ Pentru derivarea cu sufixe în limba română veche vezi Densusianu 1961, p. 203–223.

⁵ În legătură cu derivatele de acest tip, vezi Vasiliu 1984, p. 495–505.

⁶ Termenul *a adevăra* este specific textelor calvino-românești din secolele al XVI-lea–al XVII-lea, fiind notat în FRAG. TOD., în PO, în *Psaltirea* lui Agyagfalvi și în cea copiată de Viski (cf. Tamás 1942, p. 70). Sporadic, acesta se atestă și într-un act diplomatic din Moldova (DÍ, XLIV, f. 237^v/9).

⁷ În pasajul corespondent din *Catehismul calvinesc* din 1656 (în Barițiu 1879, p. 38), întâlnim termenul *rană*.

⁸ Termenul se regăsește și la Agyagfalvi și la Viski (cf. Tamás 1942, p. 75). Dicționarele îl notează și în Moldova, cu sensul ‘fugar, pribeag’ (vezi DLRLV, s.v.; CADE și DLR, s.v. *băjenar*).

⁹ În legătură cu derivatele cu acest sufix vezi Ionașcu 1959, p. 77–85; Densusianu 1961, p. 203. Sufixul *-aș* se consideră a fi de origine maghiară (< mgh. *-ás*) (cf. Pascu 1916, p. 413–419; Graur 1929, p. 83–89; Pál 2014, p. 303–304).

¹⁰ Termenii *făgădaș*, *uricaș* caracterizează textele calvino-românești, cunoscând o repartiție în Banat, Crișana și în Transilvania de sud-vest (cf. DLRLV, s.v.).

¹¹ În limba română veche, cuvântul *vrăjmaș* se întrebuițează, de regulă, cu sensul ‘dușman, inamic’. În textul lui Fogarasi, acesta are semnificația ‘ucigaș’, figurând în contextul explicării celei de-a șasea porunci („Nu omori”). Cu înțeles asemănător este întrebuițat și în pasajul corespunzător din *Catehismul calvinesc* din 1656 (Barițiu 1879, p. 46).

¹² Asupra acestui sufix destul de productiv în limba română literară veche vezi Popescu-Marin 1972, p. 53–68. Pentru exemple de cuvinte formate cu acest sufix vezi și Densusianu 1961, p. 203–204.

¹³ Termenul *bogătate* ‘belșug, bogăție, avere’ este specific limbii române vechi, el fiind notat în numeroase texte încă din secolul al XVI-lea (cf. Densusianu 1961, p. 203).

¹⁴ În *Catehismul calvinesc* (1656), întâlnim: *în curăție* (Barițiu 1879, p. 47). Acesta din urmă este notat cu sensul ‘cinste, nevinovăție’ în Prefața *Paliei* (1582). Derivatul *curăciune* este atestat în DVL cu înțelesul ‘puritas, castitas, munditia’ (cf. și Tamás 1942, p. 81).

¹⁵ În pasajul corespunzător din *Catehismul calvinesc* (1656), se notează: *rescumpărătura* (Barițiu 1879, p. 36), *răscumpărare* (p. 37, 40). Termenul *descumpărăciune* este specific textelor calvino-românești vechi. Sporadic, acesta este atestat și într-un act diplomatic din Transilvania (DÍ, XXXVI, f. 251^v/2).

(26/7) și ‘slavă, glorie’ (21/14)¹⁶, *iertăciune* ‘iertare’ (13/22)¹⁷, *îndereptăciune* ‘îndreptare’ (12/12)¹⁸, *nevinovăciune* ‘nevinovăție’ (22/21), *rugăciune* (40/15), *spurcăciune* (38/11), *unăciune* ‘unitate’ (13/22)¹⁹, *urăciune* ‘ură’ (11/3)²⁰. Sufixul nu mai este productiv în zilele noastre. De altfel, el era concurat, încă din secolul al XVI-lea, de sufixele *-ie* și *-enie*, respectiv de infinitivul lung substantivizat²¹.

-eag se notează în substantivul *șirag* ‘mulțime, rând (de oameni)’ (22/13,16)²².

-eală servește la formarea unor substantive de la teme verbale²³: *biciluală* ‘apreciere, venerație’ (36/22)²⁴, *bintethuală* ‘pedepsire’ (12/3)²⁵, *giutruială* ‘frământare, zbucium’ (20/6)²⁶, *greșeală* (12/18)²⁷, *orînduială* (28/4)²⁸, *usbăială* ‘încredere, credință’ (24/18)²⁹.

¹⁶ În locul corespunzător din textul *Catehismului* (1656), întâlnim termenul *slavă* (Barițiu 1879, p. 39, 48). Cuvântul *fericăciune* este frecvent în limba liturgică veche (cf. DLRLV, s.v.), cunoscând o repartitie în Banat, Crișana și Transilvania de sud-vest (cf. DLRLV, s.v.).

¹⁷ Termenul cunoaște o largă circulație în limba română veche. În limba actuală, acesta este mult mai puțin întrebunțat decât sinonimul său *iertare*.

¹⁸ În textul *Catehismului* din 1656, în locul acestuia, se notează formele: *dereptate* (Barițiu 1879, p. 35), *îndereptărie* (p. 41) și *îndreptătură* (p. 47).

¹⁹ Vezi și var. *unicione* în celălalt catehism calvinesc (Barițiu 1879, p. 40). În secolul al XVII-lea, termenul cunoaște o repartitie în Moldova, Crișana și Transilvania de sud-vest (cf. DLRLV, s.v. *unicione*).

²⁰ Termenul este folosit mai întâi cu accepția generală de ‘acțiune nedemnă, neomenească’ (CC₂), apoi cu înțelesurile speciale de ‘ură’ (PS, CP, CC₁, CC₂, PO), ‘invidie, gelozie’ (CP), ‘dispreț’ (PH, CP), ‘grozăvie’ (PS, CT) (cf. Densusianu 1961, p. 309). În forma cu *-n-* rotacizat, *urriciunre/urreciunre* cunoaște și sensul ‘batjocură, ocară, defăimare’ (PH).

²¹ Pentru derivatele cu acest sufix din limba secolului al XVI-lea vezi și Vasiliu 1959, p. 221–260; Asan 1959, p. 203–212; Densusianu 1961, p. 204. În limba română veche, sufixul apare și în forma cu *-n-* rotacizat: *-ciunre/-ciure*.

²² Cu privire la originea acestui sufix, s-a emis ipoteza conform căreia sufixul românesc *-(e)ag* (< mgh. *-ág/-eg*) a rezultat în urma analogiei unor cuvinte ungurești, ca *beteag* ‘bolnav’ (< mgh. *beteg*), *căpeneag* ‘manta’ (< mgh. *köpeny-eg*) (Philippide 1894, p. 150). Este de remarcat însă că nu toate cuvintele ungurești menționate sunt derivate (vezi *beteg*). În ceea ce privește termenul *șir(e)ag*, acesta poate proveni din mgh. *sereg* ‘mulțime, armată’ sau poate fi derivat pe terenul limbii române de la *șir* + *-(e)ag* (cf. DER, s.v.). Asupra etimologiei acestui cuvânt vezi și Pál 2014, p. 488–489.

²³ Asupra derivării cu acest sufix vezi Ciobanu E. 1959, p. 129–138; Densusianu 1961, p. 204–205.

²⁴ Verbul de bază (*a bicilui/a biciului*) se întrebunțează în Transilvania și în Moldova, în special, începând cu secolul al XVII-lea (cf. DLRLV, s.v.). Derivatul substantival este mai puțin frecvent, fiind întâlnit, mai cu seamă, în texte calvino-românești.

²⁵ Echivalentul sinonimic al acestuia este *bătaie*: ‘destoinici sântem spre *bătai* sau bintethuală’. Este interesant faptul că Fogarasi nu întrebunțează nicăieri substantivul *pedeapsă* și nici verbul *a pedepsi*. În secolul al XVII-lea, maghiarismul *bintăthuală/bintăthuală* cunoaște o repartitie în Banat și în Transilvania de sud-vest (cf. DLRLV, s.v.).

²⁶ În transcrierea lui Tamás L. (1942, p. 51): *jutruială*. Verbul de bază *a giutru*, *a giurui* (< mgh. *gyötör-ni* ‘a frământa’) cunoaște întrebunțări regionale, cu o repartitie în Transilvania și în Moldova, iar derivatul său substantival este folosit în Banat și în sud-vestul Transilvaniei (cf. DLRLV, s.v.).

²⁷ Scris *greșfelela*, probabil, în loc de *greșfelele* (=greșelile).

²⁸ Scris: *orendalæ*.

²⁹ În pasajele corespunzătoare din celălalt catehism (1656), apare *nădejde* (Barițiu, 1879, p. 40, 48). Verbul de bază *a usbăi/a uzbăi* ‘a (se) (în)crede’ se atestă în texte vechi ardelenesești, în care acesta alternează cu maghiarismul *a (se) bizui* ‘idem’.

-ean intră în componența unor etnonime derivate de la nume proprii³⁰: *Coloseni* (8/18), *Corinteni* (8/16), *Efeseni* (8/17), *Filipeni* (8/18), *Galateni* (8/17), *Tesaloniceni* (8/19).

-enie se întâlnește în substantive împrumutate din slavă³¹: *ispășenie* ‘izbăvire, mântuire’ (9/12)³², *sfințenie* (24/3), *vedenie* ‘arătare, apocalipsă’ (8/28)³³.

-esc, fem. **-ească** formează adjective de la substantive³⁴: *creștinească* (7/4)³⁵, *idolească* ‘aparținând cultului idolilor’ (36/2), *omenesc* (11/6)³⁶, *pământesc* (41/24), *sufletească* (45/1), *trupească* (12/3).

-ete intră în componența unui substantiv abstract derivat de la adjectiv: *scumpete* ‘avaritate, lăcomie’ (38/24)³⁷.

-i derivă verbe de la substantive și adjective³⁸: *curvi* (35/2), *destoinici* ‘a atribui, a dona’ (24/1-2), *domni* (46/1), *gândi* (41/24), *odihni* (10/2)³⁹, *mări* (12/17)⁴⁰, *osteni* (10/2), *păgubi* (28/9), *slobozi* (9/11), *umbri* (17/22), *vesti* (30/4).

-ie se atașează la adjective, substantive sau la teme verbale, formând substantive⁴¹: *avuție* (37/16), *alnicie* ‘viclenie’ (11/12)⁴², *curvie* (38/16), *datorie* (12/16), *destoinicie* ‘merit’ (25/11)⁴³, *Dumnezeie* ‘divinitate’ (15/17)⁴⁴, *hiclenie* ‘viclenie’ (20/11), *împărăție* (21/18), *Înălție* ‘înălțime, mărie’ (41/22)⁴⁵, *Mărie* (41/22), *mărturie* (35/6).

³⁰ Sufixul este de proveniență slavă, fiind preluat odată cu împrumuturile din această limbă. Asupra derivatelor cu acest sufix din limba română veche, vezi Anghel-Șerban 1974, p. 67; Densusianu 1961, p. 205.

³¹ Asupra derivatelor vechi cu acest sufix vezi Densusianu 1961, p. 205.

³² În limba română veche, este frecventă și forma *spășenie* (vezi și Densusianu 1961, p. 282).

³³ Vezi contextul lămuritor pentru acest sens: „Vedenie sau vedere a Sfântului Ioan”. Cf. și ‘jelenés, apocalypsis’ (Tamás 1942, p. 119). În pasajul corespunzător din *Catehismul* din 1656, întâlnim: *apocalips* (Barițiu 1879, p. 33).

³⁴ Pentru alte exemple curente în limba română veche, vezi Vasiliu 1959, p. 229–231; Densusianu 1961, p. 206.

³⁵ Vezi și var. *criștinască*, *criștinești*.

³⁶ Aici sufixul marchează un genitiv al apartenenței.

³⁷ Vezi contextul: „Subt numele furtușagului cuprinde toate meșteșugurile rele, cu carile apucăm ce este altuia și toată *scumpetea* și vietura rea”. Cf. și ‘fösvénység, avaritia’ (Tamás 1942, p. 109). Același înțeles se notează și în celălalt catehism (în Barițiu 1879, p. 47).

³⁸ Asupra acestui sufix vezi Vasiliu 1984, p. 495–505.

³⁹ Forma *ohdini* se datorează, probabil, unei greșeli de tipar.

⁴⁰ Scris: *emerind ele emerim (mărindu-le mărim*, Tamás 1942, p. 47).

⁴¹ Asupra acestui sufix vezi Slave 1962, p. 163–174. Pentru alte derivate din limba română veche vezi Vasiliu 1959, p. 232–235; Densusianu 1961, p. 206–209; ILRL, p. 213, 215.

⁴² În secolul al XVI-lea, termenul este notat în PO, iar, în secolul următor, acesta se întâlnește numai în texte românești de inspirație calvină (Gheție–Mareș 1974, p. 266), cunoscând o repartitie în Banat, Crișana și Transilvania de sud-vest (cf. DLRLV, s.v.).

⁴³ Cf. ‘érdem, meritum’ (Tamás 1942, p. 84). În limba română veche, termenul este atestat și cu înțelesurile: ‘acțiune considerată ca demnă de...’ (CT), ‘fel demn de comportare, de trai’ (CP, CC₂) și ‘moștenire’ (PS, CP, CV) (cf. și Densusianu 1961, p. 275).

⁴⁴ Scris: *Dumnedzeoiej*, în transcrierea lui Tamás L. (1942, p. 49): *Dumnezeire*. Cel din urmă se notează, în textele vechi, și cu sensul ‘credință’ (PO, *Gen.* 18). Forma *Dumneze(u)-ie* reprezintă un derivat mai puțin comun și greoi (vezi și în COD. TOD., CP, CC₁, CC₂, cf. Densusianu 1961, p. 195; cf. și *dumnezeie* în CV, 5⁷/6).

⁴⁵ Scris: *Nelcia*. În alt loc, este notat: *Enelcia* (42/1).

mândrie (16/14), *Sfinție* (36/20), *siromenie* ‘sărăcie’ (43/23)⁴⁶, *vecie* (11/18), *vernice* ‘fidelitate, credință’ (37/22), *vrăjmășie* (38/3). În limba română veche, acest sufix era larg întrebuințat și foarte productiv. În limba literară de astăzi, unele din formațiile cu *-ie* au ieșit din uz (vezi *siromenie* sau *vernice*) sau au fost concurate de alte forme sufixate (vezi *înălț-ie*, înlocuit cu *înălțime*).

-ime se atașează, de regulă, la adjective, formând substantive⁴⁷: *smerime* ‘smerenie’ (38/13)⁴⁸, *tărime* ‘tărie, putere’ (15/12)⁴⁹.

-iș se notează într-un împrumut de origine maghiară: *aleniș* ‘inamic, dușman’ (16/22). Aici sufixul reprezintă o variantă fonetică a sufixului *-eș/-eaș/-aș* (< mgh. *-es*) (cf. și mgh. *ellenes* > rom. *aleneș*, mgh. *szekeres* > rom. *sechireas*, mgh. *kezes* > rom. *chezaș*), fiind preluat odată cu împrumutul maghiar⁵⁰.

-(ă)mânt intră în componența unui substantiv abstract derivat de la verb⁵¹: *ascultământ* ‘ascultare, supunere’ (26/22).

-nic intră în structura unor substantive sau adjective reprezentând, de cele mai multe ori, împrumuturi din slavă⁵²: *destoinic* ‘demn de (pedeapsă)’ (12/2) și ‘potrivit, cuviincios’ (37/22)⁵³, *harnic* ‘plin de har (recunoștință)’ (31/18)⁵⁴, *partnic* ‘participant’ (20/16)⁵⁵, *prietnic* ‘aproape (subst.)’ (10/23)⁵⁶, *puternic* (15/12), *milostivnic* (47/16), *nevolnic* ‘slab, bolnav, neputincios’ (44/7), *vernice* ‘credincios’ (23/1)⁵⁷.

⁴⁶ Cuvântul de bază *siroman* ‘sărman, sărac’ este frecvent întâlnit în textele protestante. Derivatul său substantival (vezi și var. *sirimănie*, *siromănie*, *surumănie*) cunoaște o repartiție în Banat, Crișana și Transilvania de sud-vest (cf. DLRLV, s.v.).

⁴⁷ Pentru alte derivate vechi cu acest sufix vezi Densusianu 1961, p. 209–210.

⁴⁸ Mai frecvent întrebuințat este *smerenie* (vezi și *smirenje* în Barițiu 1879, p. 41). Derivatul *smerime* se întâlnește și la Agyagfalvi (vezi *zmirimiae*) și la Viski (vezi *zmirime*) (cf. Tamás 1942, p. 112).

⁴⁹ Cu acest sens, termenul este atestat și în PO (*Ex.* 15) și în FRAG. TOD., iar înțelesul ‘stăruință’ se notează în CC₁ (cf. Densusianu 1961, p. 210).

⁵⁰ Oscilația fonetică *aleniș-aleneș* pe care o prezintă textele românești vechi se poate datora încercărilor de adaptare a împrumutului maghiar din care derivă termenul românesc. Pentru explicații vezi și Pál 2014, p. 305–306, 361. Atestările din secolul al XVI-lea provin din texte calvino-românești (FRAG. TOD., PO), iar, în secolul următor, termenul este întâlnit tot în texte protestante, cunoscând o repartiție în Banat, Crișana și Transilvania de sud-vest (cf. DLRLV, s.v.; cf. și Gheție-Mareș 1974, p. 265).

⁵¹ Asupra derivării cu acest sufix vezi Carabulea 1969, p. 47–55; Densusianu 1961, p. 211.

⁵² Pentru alte exemple de derivate vechi cu acest sufix vezi Densusianu 1961, p. 211–212.

⁵³ În limba română veche, cuvântul se atestă și cu sensurile ‘care merită ceva, care este demn (de)’ (CV, CT, CP, CC₁, CC₂, PO), ‘oportun, potrivit’ (CB) (cf. și Densusianu 1961, p. 275).

⁵⁴ Termenul este consemnat și cu sensurile ‘demn, vrednic’, în Moldova, și ‘capabil’ (cf. DLRLV, s.v.).

⁵⁵ În secolul al XVII-lea, derivatul cunoaște și sensurile ‘părtaș’ (în Moldova și Banat) și ‘adept, partizan’ (în Moldova) (cf. DLRLV, s.v.).

⁵⁶ Celălalt catehism (1656) întrebuințează, de regulă, cuvântul *priiatinū* (Barițiu 1879, p. 34, 35, 45, 47). Derivatul *prietnic/priatnic* caracterizează îndeosebi textele calvino-românești. Sensul ‘aproape (subst.)’ se atestă în CP, în MO, în PO (*Ex.* 20); ‘protector’ în CC₂ (cf. Densusianu 1961, p. 334); în secolul al XVII-lea, ‘prieteni’ cunoaște o repartiție în Țara Românească și în Banat, iar ‘semeni’ în Transilvania de sud-vest și în Crișana (cf. DLRLV, s.v.).

⁵⁷ În catehismul din 1656, peste tot întâlnim corespondentul său: *credincios* (Barițiu 1879, p. 40, 41, 42). Împrumutul slav *vernice* se atestă și în alte texte calvino-românești (în FRAG. TOD., la Agyagfalvi și la Viski, cf. Tamás 1942, p. 120; cf. și Densusianu 1961, p. 340).

-os, fem. **-oasă** formează adjective de la substantive⁵⁸: *bioasă* ‘abundent, îmbelșugat’ (47/1, 8)⁵⁹, *păcătoș* (44/7). Sufixul este foarte productiv, atât în limba română veche, cât și în cea actuală.

-șag intră în componența unui nume abstract: *furtușag* ‘furt’ (38/22)⁶⁰. Sufixul *-șag* este de origine maghiară (< *-ság*), fiind preluat odată cu împrumuturile maghiare în a căror componență acesta intra (cf. mgh. *bírság* > rom. *birșag*, mgh. *csalóság* > rom. *celoșag/celăușag*, mgh. *gyűlölség* > rom. *giloșag*), iar ulterior s-a atașat atât la cuvinte de origine maghiară, cât și la cele de altă proveniență⁶¹.

-șug intră în structura unui împrumut maghiar, fiind preluat, probabil, odată cu acesta⁶²: *meșteșug* ‘indeletnicire’ (38/23).

-tor, fem. **-toare** intră în structura unor substantive și adjective derivate de la verbe⁶³: *descumpărător* ‘răscumpărător, mântuitor’ (9/8), *deregător* ‘judecător’ (18/16), *domolitoare* ‘ispășitor (despre jertfă)’ (24/8), subst. *Ispășitor* ‘Mântuitor(ul)’ (15/24), adj. *ispășitoare* ‘care mântuiește’ (24/14), *întrâmbător* ‘mediator’ (12/19)⁶⁴, *Învățător* (16/11), *povestuitoare* ‘predicator’ (8/18)⁶⁵, *răpitor* (39/6), *roditor* ‘creator’ (13/10)⁶⁶, *slobozitor* ‘mântuitor’ (15/24), *venitor* ‘care urmează să vină’ (13/20)⁶⁷.

-ui, **-(ă)lui** apare în verbe derivate de la substantive, majoritatea derivatelor formate cu acest sufix având baza de origine maghiară⁶⁸: *aldui* ‘a binecuvânta’

⁵⁸ Asupra derivării cu acest sufix vezi Ciobanu F. 1975, p. 349. Pentru derivate cu sufixul *-os* din limba română veche vezi Vasiliu 1959, p. 243; Asan 1959, p. 206; Densusianu 1961, p. 212; ILRL, p. 214.

⁵⁹ Derivat din *biu* ‘belșug’ (< mgh. *bő* ‘abundent, bogat’), adjectivul *bios* se atestă, în secolul al XVII-lea, cu înțelesurile ‘roditor, fertil’, ‘îmbelșugat’ în Banat, Crișana și Transilvania de sud-vest (cf. DLRLV, s.v.), caracterizând îndeosebi textele calvino-românești.

⁶⁰ Derivatul s-a format, probabil, după mgh. *tolvaj-ság* ‘furt’. Textele vechi înregistrează și var. *furtușag*.

⁶¹ Asupra acestui sufix și a derivatelor românești cu acesta, vezi și Pascu 1916, p. 414; Pál 2014, p. 314–315.

⁶² Asupra originii acestui sufix vezi Pascu 1916, p. 414; Sala 1958; Pál 2014, p. 314–315. În limba română veche, sufixul prezintă și varianta fonetică *-șig*.

⁶³ Pentru alte derivate vechi cu sufixul *-tor*, *-toriu* vezi Densusianu 1961, p. 212–217.

⁶⁴ Derivatul este un calc după maghiară (cf. *közben-járó* ‘care umblă între..., mediator’). Această formație lexicală (vezi și *intrimbla*, *intrimblare*) este frecvent întâlnită în textele calvino-românești (vezi la Agyagfalvi, la Viski; vezi și *Entremblu* ‘Intercedo’, *Entremblare* ‘Intercessio’, *Entrembletor* ‘Intercessor’ în DVL, cf. Tamás 1942, p. 94). În *Catehismul* din 1656, se notează: *înpăcătoriu* (Barițiu 1879, p. 35, 36).

⁶⁵ Acest termen îi putea părea lui Fogarasi mai puțin cunoscut, întrucât îl întrebuințează în contextul sinonimului său, acesta din urmă fiind menit pentru a lămuri înțelesul: „ale povestuitoarelor, sau ale popilor”. Derivatul este notat și în CC₁ (cf. Densusianu 1961, p. 215). Verbul de bază se atestă, în limba veche, cu sensurile ‘a spune’ și ‘a propovădui, a predica’, cu acest din urmă înțeles cuvântul cunoscând o repartitie în Crișana și în Transilvania de sud-vest (cf. DLRLV, s.v. *povestui*).

⁶⁶ În *Catehismul* din 1656, se notează: *făcătorulă* (*ceriului*) (Barițiu 1879, p. 36). Cuvântul *roditor* ‘creator’ este frecvent întâlnit în texte calvino-românești, fiind atestat în: MO, FRAG. TOD., COD. TOD., în DVL, la Agyagfalvi și la Viski (cf. și Densusianu 1961, p. 300; vezi și Tamás 1942, p. 109).

⁶⁷ Scris: *vinyetor*.

⁶⁸ Sufixul românesc *-ui* a fost extras, în epoci anterioare, din mulțimea de verbe de origine slavă în *-ovatí* (*ujō*), devenit, apoi, un „sufix pentru verbe străine” (Petrovici 1948, p. 190) și, în special, o marcă a celor de origine maghiară (Gafton 2001, p. 245; vezi și Gafton 2007, p. 121–125; Pál 2014, p. 37–39, 106, 268). Pentru derivate cu sufixul *-ui* vezi și Vasiliu 1967, p. 113–116; Densusianu 1961, p. 222–223; ILRL, p. 215.

(34/17), *bintetului* ‘a pedepsi’ (11/19)⁶⁹, *birui* ‘a stăpâni, a domni’ (21/18), *celui* ‘a înșela’ (39/4), *dărui* (23/14), *făgădui* ‘a promite’ (25/9-10), *jertfăului* ‘a (se) jertfi’ (16/18), *lăcui* ‘a locui’ (42/6), *milcui* ‘a (se) ruga, a implora’ (16/20), *orându* (7/14)⁷⁰, *pecetlui* (24/24), *povestui* ‘a propovădui, a predica’ (16/17), *tăgădui* (37/1), *ului* ‘a mărturisi (credința)’ (14/20).

-ură (-ătură, -etură, -itură) formează substantive de la teme verbale: *adevărătură* ‘mărtuire, dovadă’ (7/6)⁷¹, *alduitură* ‘binecuvântare’ (46/12, 17)⁷², *alesătură* ‘alegere’ (32/9)⁷³, *asemănătură* ‘asemănare’ (33/11), *căzătură* ‘cădere (în păcat)’ (11/8)⁷⁴, *chemătură* ‘chemare’ (32/8)⁷⁵, *chiuzluitură* ‘comuniune’ (29/11)⁷⁶, *cunoscătură* ‘cunoaștere, cunoștință’ (10/12), *dăruitură* ‘donație’ (47/8), *duplecătură* ‘duplicare, dublare’ (8/4)⁷⁷, *frântură* ‘frângere’ (37/16), *ispitătură* ‘tentatie’ (20/8), *îndereptătură* ‘îndreptare’ (20/20)⁷⁸, *îngăduitură* ‘obediință’ (43/11), *înmăritură* ‘mărire’ (46/2), *înnoitură* ‘înnoire’ (32/5)⁷⁹, *întăritură* ‘întărire, confirmare’ (46/3), *înțelesătură* ‘înțeles, semnificație’ (38/10)⁸⁰, *învățătură* (9/3), *învîngătură* ‘biruință, victorie’ (45/2)⁸¹, *plânsură* ‘plâns, plângere’ (8/23)⁸², *povestuitură* ‘predicare’

⁶⁹ În limba română veche, maghiarismul apare mai frecvent în forma *bintătui* (vezi în CC₁, PO). Acesta se notează și în celălalt catehism calvinesc (Barițiu 1879, p. 121).

⁷⁰ Var. *orîndi* (ai *orîndit*).

⁷¹ Termenul este atestat în CP cu diverse înțelesuri datorită traducerii deseori arbitrare a cuvântului din textul slavon: ‘veritas’, ‘argumentum’, ‘sanctitas’, ‘confessio’, ‘manifestatio, revelatio’, ‘adventus’, ‘consilium’, ‘sensus’, ‘consummatio, plenitudo’ (cf. Densusianu 1961, p. 217). Termenul se înregistrează și în CC₁, CC₂ (var. *adeveritură*) și în PO cu sensul ‘mărturie, dovadă’.

⁷² În secolul al XVII-lea, cuvântul cunoaște o repartitie în Banat și Crișana (cf. DLRLV, s.v.).

⁷³ În secolul al XVI-lea, termenul este atestat în CC₂ și în PO, iar, în cel următor, el se regăsește în *Catehismul* din 1656 (Barițiu, 1879, p. 44) și în DVL (cf. Densusianu 1961, p. 268; Tamás 1942, p. 72).

⁷⁴ Formația lexicală este un calc după maghiară (cf. mgh. *kétségbeesés* (sau *bűnbeesés*) ‘cădere în păcat’, cf. Tamás 1942, p. 78). Substantivul *căzătură* ‘cădere în păcat’ se întâlnește și în *Catehismul* din 1656 (Barițiu 1879, p. 35), la Agyagfalvi și la Viski. DLR nu înregistrează acest sens.

⁷⁵ În *Catehismul* din 1656, se găsește *chiemare*, *chemare* (Barițiu 1879, p. 44, 49). Derivatul *chemătură* ‘chemare’ se atestă și în CP, CC₁, iar ‘invitație’ în CC₁, CP (cf. Densusianu 1961, p. 218).

⁷⁶ În pasajul corespunzător din celălalt catehism (1656), întâlnim: *împreunare* (Barițiu 1879, p. 42). Derivatul *chiuzluitură* s-a putut forma după mgh. *közösség* ‘comuniune’. Cuvântul de bază *chiuz(ă)* (< mgh. *köz*) se consemnează, în textul lui Fogarasi, cu înțelesurile ‘comun’ (cf. mgh. *közös*), ‘obișnuit’ (cf. mgh. *közönséges*) și ‘comunitate, comuniune’ (cf. mgh. *közösség*) (cf. Tamás 1942, p. 79).

⁷⁷ Cf. *adăosătura* (*legiei*), în celălalt catehism (Barițiu 1879, p. 33).

⁷⁸ Derivatul se atestă cu sensurile ‘îndreptare, corecție’ (PH), ‘îndrumare’(CC₁) (cf. Densusianu 1961, p. 219) și ‘rectificatio’ (DVL). Această formație are o frecvență mai mare decât sinonimul său *înd(e)reptăciune*.

⁷⁹ În pasajul corespunzător din *Catehismul* din 1656, întâlnim: *înnoiree* (Barițiu 1879, p. 44). Formația *înnoitură* ‘innovatio’ se atestă în DVL, iar *noitură* la Viski (cf. Tamás 1942, p. 93).

⁸⁰ Derivatul se atestă și în DVL (‘Intellectus. Intellectio’), la Agyagfalvi și la Viski (cf. Tamás 1942, p. 93). Mai frecventă este formația *înțelegătură* care, în limba română veche, se consemnează cu sensurile: ‘înțelegere, pătrundere’ (P.S.C., CC₂), ‘cunoaștere’ (CP, CC₁), ‘știință’ (CP, CC₂), ‘conștiință’ (CP), ‘înțeles’ (PO) (cf. Densusianu 1961, p. 219).

⁸¹ În *Catehismul* din 1656: *biruire* (Barițiu 1879, p. 49). Vezi și *învîncătură* ‘biruință’ în CP și PO (*Gen.* 49) (cf. și Densusianu 1961, p. 219). Derivatul se întâlnește și la Viski (cf. Tamás 1942, p. 94).

⁸² În *Catehismul* din 1656: *plângerile* (Barițiu 1879, p. 53). Vezi și la Viski: *plînsurile*, unde formația poate însă reprezenta (și) pluralul pentru *plîns*. Derivatul *plînsură* se notează și în DVL (urmând după *Plîns* ‘Fletus. Planctus’), fără indicarea sensului (cf. și Tamás 1942, p. 104).

(26/17)⁸³, *prorocitură* ‘prorocire, profeție’ (8/26)⁸⁴, *rămăsătură* ‘păstrare’ (48/3), *roditură* ‘creație’ (7/18) și ‘creatură’ (15/14)⁸⁵, *sculătură* ‘ridicare, resurecție’ (13/23)⁸⁶, *sdrobotură* ‘depravare’ (11/7)⁸⁷, *sfințitură* ‘sfințire’ (14/7), *slobozitură* ‘ispășire, mântuire’ (9/26)⁸⁸, *strânsură* ‘strânsoare’ (20/6)⁸⁹, *tăietură* (27/8), *veselitură* ‘consolare’ (9/5)⁹⁰, *vietură* ‘uz, întrebuițare’ (26/18)⁹¹. Procedul derivării cu sufixul *-ătură* / *-itură* era foarte productiv în vechea română literară⁹² și, în special, în graiul bănățean (Gheție 1966, p. 76; vezi și Gheție 1974, p. 166–167). În limba actuală, derivatelor cu *-(t)ură* le corespund substantivele provenite din infinitivele lungi sau formații postverbale.

Dintre formațiile consemnate mai sus, unele nu sunt formate pe teritoriul limbii române, ci ele au fost moștenite, împreună cu sufixele respective, din latină sau au fost împrumutate din slavă ori maghiară. În această categorie intră: (a) *dărui*, *meșteșug*, *milostivnic*, *nevolnic*, *rugăciune* etc. În ceea ce privește originea, sufixele inventariate sunt de proveniență latinească: *-ătate*, *-ciune*, *-i*, *-ime*, *-mânt*, *-os*, *-tor*, *-ură*; slavă: *-eală*, *-ean*, *-enie*, *-nic*, *-ui*; maghiară: *-șag*, *-șug*; sau de origine multiplă: *-esc*, *-ie*. Dintre sufixele utilizate în textul lui Fogarasi, de o productivitate extraordinară sunt *-ciune* și *-ură*, dar numeroase derivate cunosc și sufixele *-i*, *-ie*, *-eală*, *-esc*, *-tor* și *-ui*. Relativ puține derivate formează sufixele: *-a*, *-aie*, *-ar*, *-aș*, *-ătate*, *-ime*, *-iș*, *-mînt*, *-os*, *-șag*, *-șug*. Majoritatea sufixelor întrebuițate în acest text sunt folosite și astăzi în formarea unor cuvinte.

⁸³ În locurile corespunzătoare din celălalt catehism (1656), întâlnim: *propovedaniia* și *povăstuire* (Barițiu 1879, p. 43). Derivatul *povestuitură* se atestă și la Agyagfalvi (cf. Tamás 1942, p. 105). Pentru întrebuițările cuvântului de bază *a povestui* vezi și Densusianu 1961, p. 333.

⁸⁴ Termenul se atestă cu sensul ‘darul prorociei’ în CP și CC₂ (cf. Densusianu 1961, p. 221).

⁸⁵ Formația lexicală *roditură* este frecvent întâlnită în textele calvino-românești. Acesta se atestă cu înțelesul ‘ființă creată de Dumnezeu’ în MO și cu cel de ‘procreare’ în PO (*Gen.*, 4) (cf. și Densusianu 1961, p. 221).

⁸⁶ În *Catehismul* din 1656: *scularia*, *sculare* (Barițiu 1879, p. 36, 41). Derivatul *sculătură* se atestă cu sensul ‘ridicare’ în CC₁ și cu cel de ‘înviere’ în CP, CC₁, FRAG. TOD., la Agyagfalvi și la Viski (cf. Densusianu 1961, p. 221; cf. și Tamás 1942, p. 109).

⁸⁷ În pasajul corespunzător din celălalt catehism (1656): *răsipitura* (Barițiu 1879, p. 35). Termenul *sdrobotură* se atestă cu înțelesul ‘sfărâmătură’ în PH (49^v/24), iar cu cel de ‘desfrâu’ se întâlnește la Agyagfalvi și la Viski (cf. Tamás 1942, p. 110).

⁸⁸ În *Catehismul* din 1656: *răscumpărare* (Barițiu 1879, p. 34, 35). Termenul *sloboziture* ‘Liberatio’ se atestă în DVL, iar derivatul se consemnează cu sensul ‘ispășire’ la Agyagfalvi și la Viski (cf. Tamás 1942, p. 112).

⁸⁹ În *Catehismul* din 1656: *chinurile* (Barițiu 1879, p. 39). Termenul *strînsură* se atestă, în limba română veche, cu diverse sensuri, precum: ‘acțiunea de a strânge bani, comori; bani strânși’ (CC₂), ‘recoltă’ (PO, *Ex.* 23), ‘zbugium, tiranie’ (cf. Densusianu 1961, p. 307); vezi și *strînsure* ‘Strictio. Collectio’ în DVL (cf. Tamás 1942, p. 113).

⁹⁰ Termenul nu se întâlnește în celălalt catehism (1656), acesta fiind redat prin alte corespondente: *veselie* (Barițiu 1879, p. 34, 41), *mângăiare* (p. 34) și *bucurie* (p. 39).

⁹¹ În *Catehismul* din 1656: *petrecere* (Barițiu 1879, p. 47). Formația *vietură* ‘uz, întrebuițare’ calchiază modelul maghiar de exprimare: *a via* + *-(e)tură*, cf. mgh. *él* ‘a via’ + suf. *-és* (vezi expr. mgh. *valamivel való élés* ‘a (se) folosi (de ceva), a profita (de ceva)’ (cf. și Tamás 1942, p. 121).

⁹² Asupra derivatelor cu acest sufix vezi Vasiliu 1959, p. 249–251; Asan 1959, p. 207; Seche 1962, p. 187–196; Densusianu 1961, p. 217–222.

Unele dintre derivatele menționate caracterizează limba română (liturgică) veche, în general: *adevărătură, ascultământ, bogătate, chemătură, destoinic(ie), Dumnezeie, fericăciune, iertăciune, ispășenie, partnic, urăciune*; altele, mai numeroase, sunt specifice textelor calvino-românești din secolele al XVI-lea–al XVII-lea⁹³: (*a*) *aldui, alduitură, aleniș, alesătură, alnicie, asemănătură, bejenar, biciluială, (a) bintelui, binteluială, bios, căzătură, (a) celui, cunoscătură, curăciune, descumpărăciune, descumpărător, făgădaș, giutruială, ispitătură, îndereptăciune, îngăduitură, înmăritură, înnoitură, întrâmbător, înțelesătură, nevinovăciune, plânsură, povestuitoar, povestuitură, prietnic, rămăsătură, roditor, roditură, sculătură, siromenie, slobozitură, smerime, spurcăciune, strânsură, tărime, (a) ului, unăciune, uricaș, verni(ie)*, majoritatea cuvintelor din această categorie regăsindu-se la Agyagfalvi și la Viski; iar câteva dintre ele sunt formații proprii textului lui Fogarasi: *chiuzluitură, dăruitură, duplecătură, frântură, întăritură, veselitură și vietură*. Dintre derivatele înregistrate în textul lui Fogarasi, un număr considerabil de cuvinte îl reprezintă împrumuturile din maghiară sau formațiile românești de la baze de origine maghiară: (*a*) *aldui, alduitură, aleniș, alnicie, biciluială, (a) bintelui, binteluială, bios, (a) birui, (a) celui, chiuzluitură, (a) făgădui, giutruială, (a) gândi, hiclenie, îngăduitură, (a) lăcui, meșteșug, (a) pecetlui, (a) tăgădui, (a) ului, uricaș*. Acestea reflectă îndeosebi graiurile bănățene-hunedorene ale epocii.

2. Derivarea cu prefixe este mult mai rar întâlnită în text. Numărul prefixelor este destul de mic, iar productivitatea lor este scăzută⁹⁴.

des- se întâlnește în verbul *descumpăra* ‘a răscumpăra’ (19/3)⁹⁵ și în derivatele acestuia: *descumpărăciune, descumpărător, descumpărat*⁹⁶.

în- este notat în verbe derivate, de regulă, de la adjective, rezultând derivate parasintetice⁹⁷: *încălzi* (11/13), *înderepta* ‘a (se) îndrepta’ (23/20), *îndrăgi* (9/17), *îngropa* (13/16), *înnoi* (40/10), *întări* (22/20), *învia* (20/13). O particularitate a limbii române vechi o constituie prezența unor cuvinte fără prefixul *în-*⁹⁸. În textul de față, asemenea forme sunt: *tîmpla* (15/16), *depărta* (36/1).

⁹³ Textele avute în vedere aici sunt: *Molitvenicul și Cazania I* a lui Coresi, *Cartea de cântece* (1570–1573), *Palia de la Orăștie* (1582), *Catehismul calvinesc* (1656), *Psaltirea* lui Agyagfalvi (1642), cea copiată de Viski (1697), *Sicriul de aur*, *Dictionarium valachico-latinum* etc. Pentru atestări vezi și Tamás 1942, p. 70–122 *passim*.

⁹⁴ Asupra formării de cuvinte cu prefixe, vezi: Drincu 1973, p. 151–159; FORM. CUV., vol. II. Asupra formațiilor românești vechi cu prefixe vezi Densusianu 1961, p. 223–231.

⁹⁵ Cu acest sens, verbul cunoaște o repartiție în Banat și în sud-vestul Transilvaniei, iar înțelesurile ‘a mântui’, ‘a absolvi’ se înregistrează în Crișana (cf. DLRLV, s.v.).

⁹⁶ Pentru alte derivate curente în epoca veche, vezi Densusianu 1961, p. 224; ILRL, p. 217.

⁹⁷ Pentru alte exemple de derivate cu acest sufix în limba română veche, vezi Densusianu 1961, p. 224–225; ILRL, p. 217.

⁹⁸ În legătură cu dublete prefixate și neprefixate în limba română, vezi Șuteu 1960, p. 54–60; Densusianu 1961, p. 225–228.

ne- apare într-un număr relativ mare de cuvinte derivate de la adjective și substantive⁹⁹: *necertătoare* ‘neprihănită’ (30/25)¹⁰⁰, *necurată* (25/7), *neplin* ‘incomplet, imperfect’ (25/4)¹⁰¹, *nepocăiți* (31/2), *neputere* ‘neputință’ (12/11), *nespusă* (20/7), *netare* ‘fără putere, slab, neputincios’ (45/8)¹⁰², *nevedenie* ‘ură, invidie’ (38/5)¹⁰³, *nevinovat* (18/15). Uneori, adjectivele derivate cu *ne-* sunt folosite substantival.

răs- este puțin productiv¹⁰⁴, intrând în componența unei singure formații românești: *răsuflet* (15/18)¹⁰⁵ și în cea a unui împrumut slav: *răstigni* (13/15), în care acesta fusese preluat, probabil, odată cu împrumutul.

Prefixele întrebuințate în acest text sunt de origine latinească: *des-*, *în-* și slavă: *ne-*, *răs-*.

3. Derivarea regresivă este un procedeu rar întâlnit ca și, de altfel, în toate textele românești vechi¹⁰⁶. Prin derivare regresivă s-au obținut noi substantive, de regulă abstracte:

câștigă ‘grijă’ (37/6)¹⁰⁷, *Cred(ul)* ‘crez’ (13/3)¹⁰⁸, *dosadă* ‘necaz, suferință’ (10/9), *poruncă* (10/21).

II. COMPUNEREA

Reprezintă o modalitate de creare de noi termeni mai puțin folosită în limba română¹⁰⁹. Exemplele pe care ni le oferă textul de față sunt puține la număr. Printre acestea, figurează câteva

⁹⁹ Pentru frecvența mare a acestui prefix, vezi Vasiliu 1959, p. 255–256; Asan 1959, p. 210; Densusianu 1961, p. 228–230; IRL, p. 219.

¹⁰⁰ În pasajul corespunzător din *Catehism* (1656), întâlnim: *nepepusă* (Barițiu 1879, p. 43). Formația *necertătoare* ‘fără vină/păcat’ calchiază derivatul maghiar *feddhetetlen* ‘id.’ (< *meg-feddni* ‘a certa’ + suf. privativ *-etlen*). Derivatul se atestă doar la Fogarasi (cf. și Tamás 1942, p. 99).

¹⁰¹ În contextul: „cele mai scumpe faptele bune a noastre, încă is *nepline*”, cf. și pasajul corespunzător din *Catehism* (1656): „faptele noastre carelesu măi bune [...] ălesu îndesiertu” (Barițiu 1879, p. 40). Derivatul *neplin* cu sensul ‘incomplet, imperfect’ este mai puțin cunoscut.

¹⁰² În pasajul corespunzător din *Catehism* (1656), întâlnim: *slab* (Barițiu 1879, p. 49). În limba română veche, derivatul *netare* se atestă cu înțelesurile: ‘neputincios’ (CV, PS, CC₁, CP, PO) (cf. și *Studiu lingvistic* la CV, p. 191), ‘nevârșnic’ (CS, XI, 97/1-2), ‘slab, fără vigoare’ (CS, XV, 120/10).

¹⁰³ În pasajul corespunzător din *Catehism* (1656), întâlnim: *mănița si urăciune* (Barițiu 1879, p. 46). Vezi și *nevedenie* ‘Invidia’ în DVL. Vezi și verbul *a se nevedea* ‘a urî’ în CT (cf. Tamás 1942, p. 100).

¹⁰⁴ Asupra derivării cu prefixul *răs-*, *răz-*, vezi Bulgăr 1959, p. 17–18; Densusianu 1961, p. 231.

¹⁰⁵ Cf. *sufflare*, în celălalt catehism (Barițiu 1879, p. 37).

¹⁰⁶ Asupra acestui procedeu, vezi IRL, p. 220–221.

¹⁰⁷ Substantivul postverbal de la *a câștiga* ‘a (se) îngriji’ (cf. DA, s.v.) este frecvent întâlnit în limba română veche. Pentru repartizarea termenului vezi Densusianu 1961, p. 188; Gheție–Mareș 1974, p. 278.

¹⁰⁸ Vezi și var. *Credeu* (13/8).

¹⁰⁹ Asupra acestui procedeu, vezi FORM. CUV., vol. I; Mirska 1959, p. 145–202. Asupra compuselor limbii române vechi vezi Densusianu 1961, p. 231–236.

- adjective: *atotputernic* (13/10)¹¹⁰, *deplină* (26/7);
- adverbe: *odată* (12/22), *decum* ‘așa cum’ (13/3), *numai* (31/12), *nicicând* (16/15), *pretutindeni* (15/13);
- prepoziții: *de-a-dreapta* (13/18), *depreună* (37/6), *despre* (1/18)¹¹¹, *dintre* (12/15)¹¹²;
- pronume: *oarecine* (18/6), *oarecari* (19/17), *orice* (31/6).

Față de acestea, regăsite și în limba română actuală, mai mare interes prezintă acele forme compuse care calchiază formațiile pe care traducătorul le-a întâlnit în originalul maghiar¹¹³:

a duce în vig ‘a sfârși, a duce la sfârșit’ (7/14)¹¹⁴;
băgătura de samă ‘numărare, socoteală’ (8/2–3)¹¹⁵;
dădătură de har ‘mulțumire, recunoștință’ (9/25)¹¹⁶;
facătură de destul ‘satisfacție’ (23/10–11)¹¹⁷;
purtător de grijă ‘îngrijitor’ (47/16–17)¹¹⁸;
purtătură de grijă ‘îngrijire, providență’ (15/10)¹¹⁹;
stătătură de bășău ‘răzbunare’ (38/5–6)¹²⁰;
stător de bășău ‘răzbunător’ (33/16)¹²¹;
sugători de țâțe ‘sugar’ (7/12–13)¹²².

¹¹⁰ De regulă, scris separat: *a tot Puternik*.

¹¹¹ Scris peste tot: *de pre*.

¹¹² Scris: *dentro (parte)*.

¹¹³ Traducerea s-a efectuat după o versiune latino-maghiară a Catehismului de la Heidelberg, și anume după *Catechismus Religionis Christianae* care a cunoscut mai multe ediții (1636, 1639, 1643, 1647). După toate probabilitățile, aceasta a constituit și sursa Catehismului calvinesc din 1642 care a fost retipărit în 1656. Acestea din urmă se bazează, probabil, pe ediția Catehismului latino-maghiar din 1639, iar cel al lui Fogarasi pe edițiile din 1643 și 1647, eventual pe cea din 1639 (Tamás 1942, p. 11, 129). De altminteri, edițiile din 1639, 1643 și 1647 sunt aproape identice, astfel încât stabilirea exactă a ediției-sursă a textului lui Fogarasi este greu de făcut (Tamás 1942, p. 11).

¹¹⁴ Cf. mgh. *véghez vinni* (*vég* ‘sfârșit’ *vinni* ‘a duce’). Cf. și Tamás 1942, p. 121.

¹¹⁵ Cf. mgh. *számbavétel* ‘socoteală’ (*szám* ‘număr, seamă’ *vétel* ‘luare, băgare’).

¹¹⁶ Cf. mgh. *hálaadás* ‘recunoștință’ (*hála* ‘mulțumire, recunoștință, har’ *adás* ‘dare’). În pasajul corespunzător din *Catehism* (1656), întâlnim: *mulțămită*, *mulțămire* (Barițiu 1879, p. 34, 43). Formația lexicală *dădătură de har* se consemnează și la Agyagfalvi (cf. Tamás 1942, p. 82).

¹¹⁷ Cf. mgh. *elégétel* ‘satisfacție’ (*elég* ‘destul’ *tétel* ‘facere’). Cf. și Tamás 1942, p. 87.

¹¹⁸ Cf. mgh. *gondviselő* ‘îngrijitor (des referitor la Dumnezeu)’ (*gond* ‘grijă’ *viselő* ‘care poartă’). Vezi și *purtătoriu-de-grije* ‘intendent (al unei case)’ în PO (*Gen.*, 43, 44) (cf. și Densusianu 1961, p. 232).

¹¹⁹ Cf. mgh. *gondviselés* ‘îngrijire’ (*gond* ‘grijă’ *viselés* ‘purtare’). Cf. și Tamás 1942, p. 108. În pasajul corespunzător din *Catehism* (1656), întâlnim: *socotintă* (Barițiu 1879, p. 37).

¹²⁰ Cf. mgh. *bosszúállás* ‘răzbunare’ (*bosszú* ‘răzbunare (bășău)’ *állás* ‘a sta’). Vezi și: *Stavoiu bășău* în PO (*Gen.* 9/5), cf. mgh. *bosszút állóc*. Cf. și Tamás 1942, p. 113.

¹²¹ Cf. mgh. *bosszúálló* ‘răzbunător’. Vezi și: *stătătoriu de bășău* în PO.

¹²² Cf. mgh. *csecsszopó* ‘sugar’ (*csecs* ‘țâțe’ *szopó* ‘sugător’). Cf. și Tamás 1942, p. 113. Formația i s-a putut părea mai puțin comun lui Fogarasi, întrucât dă și explicația acesteia: „*sugători de fite* (cari încă nu știu grăi)”.

III. CONVERSIUNEA SAU DERIVAȚIA IMPROPRIE

Reprezintă un procedeu destul de productiv¹²³. Acesta însumează diverse situații de schimbare a valorii gramaticale, precum:

1. – adjective provenite din participii și supine: *adevărit(ă)* ‘adevărat, veritabil’ (12/21; 24/18) și ‘cert, sigur’ (46/5)¹²⁴, *aninat* (19/6), *blestemat* (19/6), *căutată* (20/17), *cioplit* (33/11), *cuprinsă* (7/4), *descumpărați* ‘răscumpărat, izbăvit, mântuit’ (9/15), *făcută* (24/7), *făgăduit* ‘promis’ (22/8), *fericat(ă)* ‘fericit’ (9/20) și ‘glorios’ (25/23)¹²⁵, *frântă* ‘ruptă’ (29/1), *iubită* (32/2), *împărțit* (29/2), *întărită* ‘confirmat’ (7/7), *născut* (13/12)¹²⁶, *orânduite* (27/5), *plecat* ‘înclinat spre..., dispus’ (11/2-3), *scrisă* (8/15), *slobozit* ‘eliberat, mântuit’ (31/11), *smerită* ‘evlavios’ (10/4)¹²⁷, *Uns* (16/8), *usebite* ‘diferențiat, distinct’ (14/13);

2. – substantive provenite din adjective¹²⁸: *dreptul* (36/2), *morți* (13/17)¹²⁹, *păcătoși* (44/7), *puternici* (37/24), *viii* (13/20);

3. – substantive provenite din adverbe: *bine* (9/18)¹³⁰, *răului* (12/9);

4. – substantive provenite din infinitivele lungi în *-re*¹³¹: *adunare* (37/7), *cerere* (42/7), *certare* (30/24)¹³², *durere* (20/10–11), *iertare* (27/7), *împreunare* (37/16), *întrebare* (7/4-5), *luare* (43/2), *mâncare* (39/8), *meserere* ‘îndurare, milă, mizericordie’ (23/25–24/1), *plecare* ‘înclinație’ (40/5), *putere* (9/10), *rugare* ‘rugăciune’ (36/2)¹³³, *urere* ‘intenție’ (44/10)¹³⁴, *vedere* ‘vedenie, arătare’ (8/28)¹³⁵;

¹²³ Despre această problemă vezi Densusianu 1961, p. 187–198; ILRL, p. 224–226.

¹²⁴ Termenul *adeverit* ‘veritabil’ se atestă și în: CC₂; într-un act diplomatic din Transilvania (DÎ, XXXVI, 249^v/9), iar adverbial ‘într-adevăr, în realitate’ în CP, CC₂ (cf. Densusianu 1961, p. 161).

¹²⁵ Termenul este frecvent întâlnit în limba română veche bisericească. Cu sensul ‘fericit’, acesta cunoaște o repartiție în Banat, Crișana și Transilvania de sud-vest (cf. DLRLV, s.v.). Verbul *a fereca* (*a ferica*) și derivatele sale au fost notate, în secolul al XVI-lea, în tipăriturile coresiene (cf. DA), în manuscrise rotacizante (cf. DA; Rosetti 1931, p. 38; Densusianu 1961, p. 489, 574) și în unele traduceri copiate în Banat-Hunedoara (cf. Gheție & Mareș 1974, p. 282). Atestările din secolul al XVII-lea provin din texte bănățene și ardelenesti (cf. și Gheție 1974, p. 129). Pentru repartizarea sa actuală vezi Gheție & Mareș 1974, p. 282–283.

¹²⁶ În contextul: „într’unul Fiul *născut* al său”.

¹²⁷ Scris: *Szmirite*. Vezi și forma *zmirit*, notată la Agyagfalvi și la Viski (cf. Tamás 1942, p. 112).

¹²⁸ Asupra substantivizării adjectivului în limba română, vezi Diaconescu 1962, p. 197–218. Pentru substantive derivate din adjective în limba română veche, vezi și Densusianu 1961, p. 187–188.

¹²⁹ Vezi și contextul: „a judeca viii și *morții*” (13/20).

¹³⁰ În contextul: „toate sânt spre *bine*”. Vezi și: *știutul binelui*” (12/8).

¹³¹ Limba română veche ne oferă un mare număr de substantive derivate din infinitivele în *-re*. Asupra acestor forme vezi Carabulea–Popescu–Marin 1967, p. 277–333. Pentru asemenea formații în limba literară a epocii, vezi și Densusianu 1961, p. 194–198; ILRL, p. 224.

¹³² Scris greșit: *isertate*. Context lămuritor: „*certare* sau vrava”.

¹³³ Context lămuritor: „De pre rugăciune au *rugare*” (40/15).

¹³⁴ În contextul: „să aibem *urere*”. În celălalt catehism (1656): „să ne silim” (Barițiu 1879, p. 49).

¹³⁵ Pe lângă acest sens, textele vechi înregistrează și înțelesurile ‘aspect’ (CT), ‘formă, aparență’ (CC₂) (cf. și Densusianu 1961, p. 310).

5. – substantive provenite din participii¹³⁶: *alduiții* ‘binecuvântat’ (21/17), *greșiților* ‘păcătos’ (41/3)¹³⁷, *ieșitul* ‘exod’ (7/19–20)¹³⁸, *pocăiți* (31/1), *pusul* ‘punere, stabilire, înființare’ (21/19)¹³⁹, *răsăritul* (42/11), *știutul* ‘cunoaștere, cunoștință’ (12/8)¹⁴⁰, *uluiță* ‘religie’ (7/3)¹⁴¹.

BIBLIOGRAFIE. SIGLE

Ediții de texte

- Barițiu 1879 = Georgiu Barițiu, *Catechismulu calvinescu impusu clerului și poporului romanescu sub domnia principiloru Georgiu Rákoczy I. și II., transcrisu cu litere latine după edițiunea II tipărită în anulu 1656, insocitu de una escursiune istorica și de unu glosariu de Georgiu Barițiu*, Sibiu, 1879.
- CB = *Codicele Bratul*. Ediție de text de Alexandru Gafton, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2003.
- CC¹ = Coresi, *Tâlcul Evangheliilor*, în Coresi, *Tâlcul evangheliilor și Molitvenic românesc*. Ediție critică de V. Drimba. Cu un studiu introductiv de Ion Gheție, Editura Academiei Române, București, 1998, p. 31–187.
- CC₂ = Coresi, *Cazania a II-a*, Brașov, 1581; ed. Sextil Pușcariu și Alexe Procopovici, București, Atelierele Grafice Socec & co., 1914.
- COD. TOD. = *Codicele Todorescu*, în *Două manuscripte vechi. Codicele Todorescu și Codicele Marțian*. Studiu și transcriere de Nicolae Drăganu, București, 1914, p. 11–168 (studiul) și p. 191–229 (textul).
- CP = *Texte de limbă din secolul XVI* reproduse în facsimile îngrijite de I. Bianu, membru al Academiei Române, IV. *Lucrul Apostolesc. Apostolul tipărit de diaconul Coresi la Brașov în anul 1563*, București, 1930.
- CT = Coresi, *Tetraevanghelul*, Brașov, 1561; ed. Florica Dimitrescu, București, Editura Academiei, 1963.
- CV = *Codicele Voronețean*, ediție critică, studiu filologic și studiu lingvistic de Mariana Costinescu, București, Editura Minerva, 1981.
- DÎ = *Documente și însemnări românești din secolul al XVI-lea*, text stabilit și indice de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniță, Alexandru Mareș și Alexandra Roman-Moraru, cu o introducere de Alexandru Mareș, București, Editura Academiei, 1979.

¹³⁶ Asupra acestui procedeu în limba română veche vezi Densusianu 1961, p. 188–194.

¹³⁷ Cu acest sens, termenul este frecvent întâlnit în limba română veche (vezi în PH, CP, CC₁, CC₂, CAT.C) (cf. și Densusianu 1961, p. 190).

¹³⁸ În *Catehism* (1656), întâlnim: *eșire (de în egyptū)* (Barițiu 1879, p. 33). Vezi și *eșit(ă)* ‘exod’ în PH, CP, CC₂, PO (cf. și Densusianu 1961, p. 277, unde există și alte sensuri).

¹³⁹ În contextul: „de *pusul* fundamentomului acestei lumi”, cf. mgh. „a világ fundamentának felvettetésétől fogva”, cf. lat. „a iactu mundi fundamento” (cf. Tamás 1942, p. 108). În celălalt catehism (1656): „dinū *inceputulū* lumiei” (Barițiu 1879, p. 39).

¹⁴⁰ Cu sensul ‘cunoștință’, termenul se atestă în CV, iar cu cel de ‘conștiință’ în PH, PS, CP, CC₁, CT (cf. Densusianu 1961, p. 193).

¹⁴¹ Verbul *a ului* este frecvent întâlnit în texte calvino-românești. Derivatul *uluiță* ‘mărturisire’ cunoaște o repartiție în Banat, Crișana și Transilvania de sud-vest (cf. DLRLV, s.v.). Sensul întrebuițat de Fogarasi este oarecum diferit de întrebuițările uzuale vechi. Acesta reproduce sensul mgh. *vallás* ‘religie’, pe când celelalte întrebuițări pornesc de la baza verbală mgh. *vallani* ‘a mărturisi’.

- DVL = *Dictionarium valachico-latinum. Primul dicționar al limbii române*, studiu introductiv, ediție, indici și glosar de Gh. Chivu, București, Editura Academiei Române, 2008.
- FRAG. TOD. = *Fragmentul Todorescu*, text stabilit, studiu filologic, studiu lingvistic și indice de Ion Gheție, în *Texte românești din secolul al XVI-lea. I. Catehismul lui Coresi. II. Pravila lui Coresi. III. Fragmentul Todorescu. IV. Glosele Bogdan. V. Prefețe și epiloguri*, de Gheție, Ion (coord.), București, Editura Academiei, 1982.
- MO = Coresi, *Molitvenic rumânesc*, cca 1567; ed. Vladimir Drimba, București, Editura Academiei Române, 1998.
- PH = *Psaltirea Hurmuzaki I*, Studiu filologic, studiu lingvistic și ediție de Ion Gheție și Mirela Teodorescu, II, Indice de cuvinte de Rovena Șenchi, București, Editura Academiei Române, 2005.
- PO = *Palia de la Orăștie (1582), I., Textul*. Text stabilit și îngrijire editorială de Vasile Arvinte, Ioan Caproșu și Alexandru Gafton, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2005.
- PS.C. = *Psaltirea* publicată românește la 1577 de diaconul Coresi, reprodusă cu unu studiu bibliografic și unu glosar comparativu de B. Petriceicu Hasdeu, edițiunea Academiei Române, tomul I, textulu, Bucuresci, 1881.
- PS = *Psaltirea scheiană comparată cu celelalte Psaltiri din sec. XVI și XVII traduse din slavonește*, edițiune critică de I.-A. Candrea, București, 1916.
- Tamás 1942 = Tamás Lajos, *Fogarasi István kátéja. Fejezet a bántási és hunyadmegyei ruménség művelődéstörténetéből*, Kolozsvár, Minerva Irodalmi és Nyomdai Müintézet, 1942.

Dicționare

- DA = *Dicționarul limbii române*, București, 1913–1949.
- CADE = I.-Aurel Candrea, Gheorghe Adamescu, *Dicționar enciclopedic ilustrat*, București, Editura Cartea Românească, 1931.
- DER = Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă, de Tudora Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu Marin, București, Editura Saeculum I. O., 2002.
- DLR = *Dicționarul limbii române*, (serie nouă), București, 1965 ș.urm.
- DLRLV = Mariana Costinescu, Magdalena Georgescu, Florentina Zgraon, *Dicționarul limbii române literare vechi (1640–1780). Termeni regionali*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987.

Lucrări de referință

- Anghel-Șerban = Ioana Anghel, Felicia Șerban, *Probleme ale reconstituirii sistemului de derivare al limbii române dintre secolele al IX-lea și al XV-lea*, în CL, XIX, 1974, nr. 1, p. 67–75.
- Asan 1959 = Finuța Asan, *Derivarea cu sufixe și prefixe în Psaltirea Hurmuzaki*, în SMFC, I, p. 203–212.
- Bulgăr 1959 = Gh. Bulgăr, *Prefixul răs- în limba română*, în SMFC, I, 1959, p. 17–18.
- Carabulea 1969 = Elena Carabulea, *Sufixe -mînt și -ment*, în SMFC, V, 1969, p. 47–55.
- Carabulea-Popescu-Marin 1967 = Elena Carabulea, Magdalena Popescu-Marin, *Exprimarea numelui de acțiune prin substantive cu formă de infinitiv lung și supin*, în SMFC, IV, 1967, p. 277–333.
- Ciobanu E. 1959 = Elena Ciobanu, *Sufixul -eală*, în SMFC, I, 1959, p. 129–138.
- Ciobanu F. 1975 = Fulvia Ciobanu, *Unele observații cu privire la sufixele adjectivale complexe în limba română*, în SCL, XXVI, 1975, nr. 4, p. 347–354.
- CL = „Cercetări de lingvistică”, Cluj, I–XXXVIII, 1956–1993.
- Densusianu 1961 = Ovid Densusianu, *Istoria limbii române*. Ediție îngrijită și traducere în limba română de J. Byck, vol. II. *Secolul al XVI-lea*, București, Editura Științifică, 1961.
- Diaconescu 1962 = Ioana Diaconescu, *Substantivizarea adjectivului în limba română*, în SMFC, III, 1962, p. 197–218.

- DR = „Dacoromania”, Buletinul Muzeului Limbii Române, Cluj, I–XI, 1921–1948.
- Drincu 1973 = Sergiu Drincu, *Probleme teoretice ale derivării cu prefixe în limba română*, în *Studii de limbă și stil*. Coordonare științifică G. I. Tohăneanu și Sergiu Drincu, Timișoara, Editura Facla, 1973, p. 151–159.
- FORM. CUV. = *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. I. *Compunerea*, vol. II. *Prefixele*, București, Editura Academiei R.S.R., 1970, 1978.
- Gafton 2001 = Alexandru Gafton, *Evoluția limbii române prin traduceri biblice din secolul al XVI-lea*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2001.
- Gafton 2007 = Alexandru Gafton, Gafton, Alexandru, *Relația dintre elementul maghiar și cel slav în limba română*, în *Români majoritari/Români minoritari, interferențe și coabitări lingvistice, literare și etnolingvistice*, Iași, Editura Alfa, 2007, p. 107–130.
- Gheție 1966 = Ion Gheție, *Considerații filologice și lingvistice asupra Evangheliarului din Petersburg*, în SCL, XVII, 1966, nr. 1, p. 47–79.
- Gheție 1974 = Ion Gheție, *Începuturile scrisului în limba română. Contribuții filologice și lingvistice*, București, Editura Academiei R.S.R., 1974.
- Gheție–Mareș 1974 = Ion Gheție, Alexandru Mareș, *Grauirile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, București, Editura Academiei R.S.R., 1974.
- Graur 1929 = Al. Graur, *Noms d'agent et adjectif en roumain*, Paris, Champion, 1929.
- ILRL = *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532–1780)* de Gheorghe Chivu, Mariana Costinescu, Constantin Frâncu, Ion Gheție, Alexandra Roman Moraru și Mirela Teodorescu, coordonator Ion Gheție, București, Editura Academiei Române, 1997.
- Ionașcu 1959 = Ecaterina Ionașcu, *Sufixele -ar și -aș la numele de agent*, în SMFC, I, 1959, p. 77–85.
- Mirska 1959 = Halina Mirska, *Unele probleme ale compunerii cuvintelor în limba română*, în SMFC, I, 1959, p. 145–202.
- Nestorescu 1976 = Virgil Nestorescu, *Aspecte ale formării cuvintelor în limba română veche (sec. XV–XVI)*, în SCL, XXVII, 1976, nr. 5, p. 145–170.
- Pál 2014 = Enikő Pál, *Influența limbii maghiare asupra limbii române. Perioada veche*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2014.
- Pascu 1916 = G. Pascu, *Sufixele românești*, București, Librăriile Socec & Co, C.Sfetea, Pavel Suru, 1916.
- Petrovici 1948 = E. Petrovici, *Note slavo-române*, III. *Sufixul -ui al verbelor de origine maghiară*, în DR, XI, 1948, p. 188–190.
- Philippide 1894 = A. Philippide, *Istoria limbii române*, vol. I. *Principii de istoria limbii*, Iași, Tipografia Națională, 1894.
- Popescu-Marin 1972 = Magdalena Popescu-Marin, *Contribuții la studiul derivării cu sufixele din seria -(t)ate*, în SMFC, VI, 1972, p. 53–68.
- Rosetti 1931 = Al. Rosetti, *Limba română în secolul al XVI-lea*, București, Editura Cartea Românească, 1931.
- Sala 1958 = M. Sala, *În legătură cu originea sufixului românesc -șug*, în *Omagiu lui Iorgu Iordan*, București, Editura Academiei R.P.R., 1958, p. 763–764.
- SCL = „Studii și cercetări lingvistice”, București, I, 1952 și urm.
- Seche 1962 = Luiza Seche, *Sufixul -ură (-atură, -ătură, -etură, -itură, -sură, -tură)*, în SMFC, III, 1962, p. 187–196.
- Slave 1962 = Elena Slave, *Sufixele -ie, -ărie*, în SMFC, III, 1962, p. 163–174.
- SMFC = *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. I–VI, București, Editura Academiei, 1959–1972
- Șuteu 1960 = Flora Șuteu, *Prefixul în-/in-*, în SMFC, II, 1960, p. 54–60.
- Vasiliu 1959 = Laura Vasiliu, *Derivarea cu sufixe și prefixe în Cartea cu învățătură a diaconului Coresi din 1581*, în SMFC, I, 1959, p. 221–260.
- Vasiliu 1967 = Laura Vasiliu, *Sufixul verbal -ui și compusele lui*, în SMFC, IV, 1967, p. 113–116.
- Vasiliu 1984 = Laura Vasiliu, *Observații semantice asupra „derivatelor” fără sufixe*, în SCL, XXXII, 1984, nr. 6, p. 495–505.

WORDS FORMATION IN THE *CATECHISM* OF FOGARASI ISTVÁN*(Abstract)*

The Calvinist catechism translated by István Fogarasi and printed in 1648 in Alba Iulia offers quite a substantial linguistic material for the illustration of word formation in old Romanian language. In the present study, there are presented those words recorded in the *Catechism* of Fogarasi which are formed within Romanian language by affixation, compounding and conversion. The most productive of these word formation means is affixation. Some of the words formed by affixation registered in this text characterize old Romanian language in general; many of them are specific especially for Calvinist Romanian texts of the 16th – 17th centuries; and a few of them are Fogarasi's own creations. Among the compounds we encounter several examples which represent calques of Hungarian compounds found in the Hungarian source-text. Conversion, in its turn, appears to be quite productive.

Cuvinte-cheie: *traducere, formarea cuvintelor, derivare, compunere, conversiune.*

Keywords: *translation, words formation, affixation, compounding, conversion.*

*Universitatea Sapientia
Facultatea de Științe Economice și Umaniste
Miercurea Ciuc, Piața Libertății, 1
enikopaldr@gmail.com*